

Katarzyna JAKUBOWSKA-KRAWCZYK

Uniwersytet Warszawski

University of Warsaw

ORCID 0000-0002-6281-7011

email: k.jakubowska@uw.edu.pl

Dyplomacja akademicka w działaniach Warszawskiej Ukrainistyki

Academic diplomacy in the activities of Warsaw's Ukrainian Studies Department

W artykule na przykładzie projektów Katedry Ukrainistyki Uniwersytetu Warszawskiego przeanalizowano potencjał ośrodków ukrainistycznych do prowadzenia działań z zakresu dyplomacji akademickiej i kulturalnej. W obecnym momencie dziejowym wykorzystywanie *soft power* ośrodków uniwersyteckich może pomagać nie tylko reagować na bieżące problemy, łagodzić skutki tragedii, których doświadczają Ukraińcy, w tym przedstawiciele kultury i świata akademickiego, ale również wypracować konkretne rozwiązania, które w przyszłości pozwolą na zbudowanie opartego na rzetelnych badaniach programu popularyzacji dorobku ukraińskiej kultury i nauki. Przeanalizowano szereg podejmowanych w Katedrze Ukrainistyki UW działań w zakresie budowania ukraiñoznawczej wspólnoty naukowej, prowadzenia dialogu międzynarodowego na kluczowe w obecnej sytuacji historycznej tematy, współpracy z otoczeniem społecznym, a także kształcenia absolwentów gotowych do pracy w rozmaitych instytucjach publicznych.

Kluczowe słowa: studia ukrainistyczne, dyplomacja akademicka, badania ukrainistyczne, dydaktyka uniwersytecka, Katedra Ukrainistyki, Uniwersytet Warszawski

Using the example of projects of the Department of Ukrainian Studies at the University of Warsaw, the article analyses the potential of Ukrainian centres for academic and cultural diplomacy. In the current historical moment, using the soft power of university centres may help not only to react to current problems and mitigate the consequences of tragedies experienced by Ukrainians, including representatives of culture and academia but also to work out specific solutions which will allow to build a programme based on reliable research for popularising the achievements of Ukrainian culture and science in the future. Several activities undertaken in the Department of Ukrainian Studies at the University of Warsaw have been presented, including building a scholarly community of Ukrainians, conducting an international dialogue on key issues in the current historical situation,

cooperation with the social environment, as well as training graduates who will be ready to work in various public institutions

Keywords: Ukrainian studies, academic diplomacy, academia, university teaching, Department of Ukrainian Studies, University of Warsaw

Warszawska ukrainistyka jest najstarszym ośrodkiem studiów ukrainistycznych w Polsce. Od 1953 roku, kiedy prof. Przemysław Zwoliński założył na Uniwersytecie Warszawskim Katedrę Filologii Ukraińskiej, jej pracownicy aktywnie prowadzą badania oraz działają na rzecz promocji literatury, kultury i języka ukraińskiego w Polsce i na świecie.

Trzeba przypomnieć również starsze tradycje studiów ukrainistycznych na UW i pracę na uczelni przed II wojną światową takich znakomitych naukowców i działaczy kultury jak prof. Iwan Ohijenko, prof. Myron Korduba czy prof. Romana Smal-Stocki¹. Spadkobiercami ich idei naukowych, ale także łączenia badań z działaniami na polu społeczno-kulturowym stali się późniejsi pracownicy Katedry Ukrainistyki². Już przez ponad 70 lat dokładają oni wielu wysiłków, aby budować rzetelny i oparty na solidnych badaniach naukowych dialog polsko-ukraiński.

Celem niniejszego artykułu nie jest jednak pisanie historii Katedry Ukrainistyki, ale rozważania nad wielowymiarowymi działaniami dyplomacji akademickiej. Mając siłę oddziaływania zarówno wewnątrz państwa, jak i poza jego granicami, zaliczana przez badaczy do dyplomacji wpływu, jest ona w przestrzeni Europy Środkowo-Wschodniej często niewystarczająco doceniana. W obecnej sytuacji szczególnie ważne jest, aby myśląc o ośrodkach ukrainistycznych nie pomijać ich roli *soft power*, która przy odpowiednim wsparciu mogłaby odegrać znaczącą rolę, przede wszystkim w kontekście celów długoterminowych.

Silne ośrodki studiów ukrainistycznych są więc ważne nie tylko dla Ukrainy, ale i dla państw, w których działają. Mogą się one stać ważnymi centrami dialogu pod warunkiem, że obie strony dostrzegą ich siłę i będą skłonne wspomóc ich działalność. Niestety w obecnej sytuacji wciąż jest to element często pomijany.

¹ W owym czasie w Warszawie funkcjonowały bowiem dwa ważne ośrodki ukraińskie: Seminarium Teologii Prawosławnej oraz Ukraiński Instytut Naukowy.

² Obecnie w Katedrze pracują 23 osoby: prof. dr hab. Irena Mytnik, prof. dr hab. Walentyna Sobol, dr hab. prof. ucz. Iryna Kononenko, dr hab. prof. ucz. Switłana Romaniuk, dr hab. Lidia Stefanowska, dr hab. Anna Antoniuk, dr Renata Botwina, dr Sebastian Delura, dr Katarzyna Jakubowska-Krawczyk, dr Anna Kizińska, dr Wioletta Mela-Cullen, dr Piotr Nagórka, dr Paulina Olechowska, dr Oksana Przybysz, dr Julia Roguska, dr Anna Szafernakier-Świrko, dr Marta Zambrzycka, mgr Marta Saniewska oraz mgr Mirosława Sosińska. Na stanowiskach profesorów i wykładowców wizytujących zatrudnieni są zaś prof. dr hab. Tetiana Grebeniuk, dr hab. Olena Haleta, dr hab. Bohdan Hud, dr Larysa Kolibaba. Aktywna praca naukowa prowadzona jest w ramach trzech Pracowni: Dziejów Polsko-Ukraińskich Stosunków Literackich, kierowana przez prof. W. Sobol, Językoznawstwa Kontrastywnego na czele z prof. I. Kononenko oraz Badań nad Ukraińską Tożsamością założona przez dr K. Jakubowską-Krawczyk. Ponadto w Katedrze działa zespół badawczy Laboratorium Terminologii Kulturowej pod kierownictwem dr P. Nagórki.

Za przykład potencjału ośrodków ukrainistycznych w budowaniu sieci krajowej i międzynarodowej współpracy, a także promocji polskiej i ukraińskiej nauki posłużą mi badania prowadzone w ciągu ostatnich lat w Katedrze Ukrainistyki Uniwersytetu Warszawskiego. Zaznaczyć jednak trzeba, że tradycja tych badań sięga początków założenia Katedry i nieprzerwanie trwa od ponad siedmiu dekad³.

Ostatnie lata nie były dla ukrainistów łatwe: epidemia COVID-19, a potem niewyobrażalny dramat nasilenia działań zbrojnych. Wydarzenia te jednak tylko uwypukliły wagę uniwersytetów jako ośrodków dyplomacji akademickiej, od samego początku wpisowaną w dyplomację kulturalną. Postulowana przez Josepha Nye'a Jr. miękka siła jest w obecnym momencie dziejowym niezwykle potrzebna nie tylko, aby reagować na bieżące problemy, łagodzić skutki tragedii, których doświadczają Ukraińcy, w tym przedstawiciele kultury i świata akademickiego, ale również wypracować konkretne rozwiązania, które w przyszłości pozwolą na zbudowanie opartego na rzetelnych badaniach programu popularyzacji dorobku ukraińskiej kultury i nauki. Uniwersytet Warszawski i Katedra Ukrainistyki działają aktywnie na tym polu.

Trzeba podkreślić zaangażowanie pracowników w budowanie międzynarodowej ukrainoznawczej wspólnoty naukowej. Ma to swój wyraz w projektach naukowych. Wśród międzydyscyplinarnych prowadzonych z zagranicznymi uniwersytetami wymienić można: *W kręgu języka, literatury i kultury*, realizowany we współpracy z Instytutem Filologii Uniwersytetu Przykarpackiego im. W. Stefanyka w Iwano-Frankiwsku (Ukraina), uczestnikami projektu ze strony KU są: dr K. Jakubowska-Krawczyk, dr hab. I. Kononenko prof. ucz., prof. dr hab. I. Mytnik, dr hab. S. Romaniuk prof. ucz., dr hab. L. Stefanowska; *Ukraine und ukrainische Identität in Europa* Fakultät fuer Sprach- und Literaturwissenschaften Department-Slavische Philologie, Ludwig-Maximilians-Universität München (2020-2021) zakończony wydaną na tymże uniwersytecie monografią zbiorową, uczestnik – dr Katarzyna Jakubowska-Krawczyk (2017); *Does Europe Understand Ukraine? Integration of Ukrainian Culture in the EU* w ramach sieci uniwersytetów CENTRAL (University of Warsaw, University of Vienna, Eötvös Loránd University, Budapest) (2023). Dr K. Jakubowska-Krawczyk (kierownik projektu), uczestnicy: dr hab. I. Kononenko prof. ucz., dr hab. S. Romaniuk prof. ucz.); *Kulturowa i językowa adaptacja ukraińskich uchodźców – zadania i wyzwania. Polska-Kanada*, realizowany wspólnie z Uniwersytetem Alberta (2024). Uczestniczki: dr K. Jakubowska-Krawczyk, dr hab. S. Romaniuk, prof. ucz., dr hab. M. Zambrzycka; *NAWA 4EU+ for Ukraine 2024* (udział w zadaniu „European Narratives and Identity: Ukraine – A New Perspective”) *Українська ідентичність у постколоніальних умовах: мова, література, культура* Projekt z Uniwersytetem Narodowym Akademia Kijowsko-Mohylańska (od r. 2020). Uczestniczki: dr hab. S. Romaniuk prof. ucz., dr K. Jakubowska-Krawczyk; *Polish-Ukrainian Humanitarian Landscape: reception: meaning and influences*, Wspólny

³ Przeczytać o tym można w I. Mytnik, *Jubileusz 65-lecia Katedry Ukrainistyki Uniwersytetu Warszawskiego*, „Studia Ucrainica Varsoviensia” 218(6) s. 17-28.

projekt z Uniwersytetem Donieckim im. W. Stusa w Winnicy (2022-2025). Uczestniczki: dr K. Jakubowska-Krawczyk, dr hab. M. Zambrzycka, dr hab. S. Romaniuk prof. ucz., dr A. Kizińska i in.

Razem z ukraińskimi ośrodkami naukowymi prowadzone są projekty z zakresu językoznawstwa, takie jak *Język i społeczeństwo: semantyka, syntaktyka i pragmatyka lingwistyczna*, projekt realizowany we współpracy z Katedrą Językoznawstwa Ogólnego Uniwersytetu im. I. Franki we Lwowie od 2015 r. Uczestnikami projektu ze strony polskiej są: dr O. Borys, dr M. Jeż, prof. dr hab. I. Mytnik i mgr M. Saniewska; od 2021 projekt realizowany we współpracy z Uniwersytetem Wrocławskim, współkierownik projektu – prof. dr hab. Irena Mytnik; *Techniki tłumaczeniowe stosowane w przekładzie terminów*, konkurs NCN Miniatura 2019, dr A. Kizińska; *Bilingual Future (Ukraine). Program promocji nauki j. angielskiego w przedszkolach i szkołach ukraińskich* (od 2022 r.), uczestnik – dr hab. S. Romaniuk prof. ucz.; *Polsko-wielojęzyczny słownik fałszywych przyjaciół tłumacza* (2020-2022), zakończony publikacją pod red. A. Karolczuk, I. Kononenko, M. B. Majewskiej – uczestnik dr hab. I. Kononenko prof. ucz.; *Spotkania onomastyczne. Badania onomastyki pogranicza polsko-wschodniosłowiańskiego* od 2021 r., kierownik projektu – prof. dr hab. I. Mytnik; *Historia kształtowania się systemu antropimicznego stanu uprzywilejowanego na Ukrainie w XI-XVIII w.* (2023-2024), współpraca prof. dr hab. I. Mytnik z prof. S. Pakhomovą z Uniwersytetu w Preszowie. Powadzone były także badania w ramach projektu *Dialog kultur: Ukraina – Polska*, realizowanego w 2014 r. przez dr hab. S. Romaniuk prof. ucz. we współpracy z Narodowym Uniwersytetem Lwowskim im. I. Franki oraz Ukraińskim Uniwersytetem Katolickim we Lwowie.

Literaturoznawcy i kulturoznawcy z Katedry Ukrainistyki współpracują również w ramach projektów: *Ukrainian Literature in Translation*, kierowany przez prof. M. Naydana z Uniwersytetu Stanu Pensylwania (Penn State), uczestnik – dr hab. L. Stefanowska (od 2010); *Volodymyr Derzavyn and His Academic Legacy*, realizowany przez Canadian Institute of Ukrainian Studies, University of Alberta, Edmonton, Canada, kierownik projektu – dr hab. Lidia Stefanowska (od 2017 roku); *Strong Women of the Middle Ages and Images of the New Europe*, realizowany we współpracy z Institute of Slavic Studies of Ludwig Maximilians University (Munich, Germany); Institute of Philology of Petro Mohyla Black Sea National University (Mykolajiv, Ukraine), od 2019/2020, dr hab. S. Romaniuk prof. ucz. – kierownik projektu ze strony polskiej, uczestniczki: dr K. Jakubowska-Krawczyk, dr hab. M. Zambrzycka; *Spotkania onomastyczne. Badania onomastyki pogranicza polsko-wschodniosłowiańskiego* od 2021 r., kierownik projektu – prof. dr hab. I. Mytnik; *Literatura: tradycja i wyzwania współczesności*, realizowany przez Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Wrocławski i Uniwersytet Lwowski, dot. współpracy w zakresie nauki i dydaktyki, uczestnicy – dr hab. L. Stefanowska, dr P. Olechowska; *Literatura i kultura ukraińska w perspektywie antropologicznej* (2022-2026), uczestniczki: K. Jakubowska-Krawczyk, dr hab. O. Haleta; *Diariusz Filipa Orlika (1727-1732)* –

odczytanie z rękopisu i wydanie, prof. dr hab. V. Sobol, uczestnik – mgr Dawid Bzorek. W przeszłości również w *Visegrad Eastern Partnership Literary Award*, międzynarodowym projekcie Ekspertów Grupy Wyszehradzkiej (dr P. Olechowska, dr K. Jakubowska-Krawczyk).

Praca w Katedrze Ukrainistyki prowadzona jest także na podstawie umów międzyuniwersyteckich i zawartych w nich projektów takich jak „Ukraińska tożsamość w warunkach postkolonialnych: język, literatura, kultura” prowadzony razem z Ukraińskim Narodowym Uniwersytetem Akademia Kijowsko-Mohylańska, „Polsko-ukraińskie przestrzenie humanistyki: recepcja, znaczenia i wpływy” z Donieckim Narodowym Uniwersytetem im. Wasyla Stusa w Winnicy, „Ukraińska literatura i kultura w perspektywie antropologicznej” z Lwowskim Narodowym Uniwersytetem im. Iwana Franki. Ze wspomnianym uniwersytetem pracownicy Katedry realizują również projekt „Język w społeczeństwie: semantyka, syntaktyka, pragmatyka”.

Katedra pracuje także w ramach umowy o współpracy akademickiej Katedry Ukrainistyki Uniwersytetu Warszawskiego oraz Katedry Literatury Ukraińskiej i Katedry Języka Ukraińskiego Wołyńskiego Uniwersytetu Narodowego imienia Łesi Ukrainki. Katedra współpracuje również z Uniwersytetem Przykarpackim im. Wasyla Stefanyka w Iwano-Frankiwsku. Najnowszym kształtującym się projektem jest Ukrainian Studies Network, inicjatywa stworzenia sieci współpracy pomiędzy ukrainistykami europejskimi. W zakresie projektów naukowych lub dydaktycznych Katedra Ukrainistyki współpracuje także z Uniwersytetem Alberta, Uniwersytetem Etvos Lorand w Budapeszcie, Uniwersytetem w Zagrzebiu, Ludwig-Maximilians-Universität w Monachium, Uniwersytetem Wiedeńskim, Uniwersytetem Preszowskim i in.

Dzięki różnym programom Uniwersytetu Warszawskiego w ostatnich latach w Katedrze Ukrainistyki pracowali wybitni uczeni z Ukrainy. W kolejności chronologicznej, w ramach zintegrowanego programu działań na rzecz rozwoju Uniwersytetu Warszawskiego przez parę miesięcy zatrudnieni byli prof. Wasyl Kosiv (obecny rektor LNAM), prof. dr hab. Olena Haleta, dzięki programowi Solidarni z Ukrainą dr Larysa Kolibaba i dr Zinaida Kosycka. Staż finansowany przez NAWA odbyły również dwie doktorantki: Iryna Smarowoz oraz Olga Piskunova z Charkowskiego Uniwersytetu im. Karazina.

Budowaniu wspólnoty ukrainistycznej służą także konferencje. W kontekście ostatnich pięciu lat warto wspomnieć takie jak Międzynarodowe Konferencje Naukowe z cyklu „Język, kultura i społeczeństwo” czy coroczne konferencje „Filozofia bycia i przetrwania w ego-dokumentach pisarzy, malarzy i filmowców ukraińskich (od czasów Orlika do współczesnych)”, organizowane przez prof. Walentynę Sobol. Ponadto mówiąc o ostatnich 5 latach wspomnieć warto Międzynarodową konferencję naukową na 150-lecie urodzin Łesi Ukrainki organizowaną wspólnie z Wołyńskim Narodowym Uniwersytetem, konferencję „Станіслав Лем: до 100 - річчя від дня народження письменника” we współpracy z Donieckim Uniwersytetem im. Wasyla Stusa w Winnicy i Konsulatem generalnym RP w Winnicy, również konferencje takie jak: „Ukraińskie światy dzieciństwa i młodości” (2019); „Дитинство в часи кризи